

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HELGE KLINT

DEN DANSKE HÆR

VII

1920 - 1962

Forlaget SIXTUS

1978

HELGE KLINT

DEN DANSKE HÆR

VII

1920 - 1962

Forlaget SIXTUS
1978

Helge Klint

DEN DANSKE HÆR

VII

1920 - 1962

Indhold:

I.	Forord	side 1
II.	Hærloven af 1922	side 1
III.	Hærlovene af 1932 og 37	side 4
IV.	Omkring den 9. april 1940	side 6
V.	Besættelsestidens sidste år	side 10
VI.	Hærordningerne efter forsvarslovene af 1951 og 60	side 15

Bilag:

1. Regeringer og forsvarsministre 1920 - 62.
2. Oversigt over officerer af hæren, som spillede en mere fremtrædende illegal rolle 1943-45.
3. Vigtigere kilder.

I. Forord

De sidste måneder af 1. verdenskrig var en særlig vanskelig tid bl.a. med hensyn til varemangelen. Hertil kom, at syndikalistuelighederne tog til i løbet af eftersommeren 1918. I øvrigt rantes Danmark af en alvorlig epidemi - Den spanske Syge - med 640.000 sygdomstilfælde, hvoraf 8.000 medførte døden. Mens sygdommen hen i november tog af i voldsomhed, sluttede krigen, idet Tyskland den 11. november underskrev våbenstilstandsaftalen. Størsteparten af den fireårige sikringsstyrke i Danmark blev sendt hjem, hvilket skete i ret stor hast, idet officererne var bange for, at de revolutionære stemninger skulle få magt over mandskabet.

Præsident Wilson havde som et af de Forenede Staters krigsmål forkyndt oprettelsen af et folkenes forbund til sikring af freden. De 32 allierede magters beslutning om at oprette Folkeforbundet kom til udtryk i Versailles-Traktaten, og 13 neutrale stater, deriblandt de tre skandinaviske, var allerede inden blevet indbudt til at være med at stifte forbundet. Den 28. april 1919 blev forbundspagten vedtaget, og den skulle træde i kraft, når Versailles-Traktaten var ratificeret, hvilket skete d. 11. januar 1920.

Danmarks deltagelse i Folkeforbundet øvede indflydelse på debatten omkring forsvarsspørgsmålet. Mange mente, at Folkeforbundet bød Danmark en større sikkerhed, end vi havde haft tidligere, og drog heraf den slutning, at så kunne det også lade sig gøre at nedbringe forsvarudgifterne væsentligt. De, der argumenterede sådan, var især folk, der i forvejen var tilhængere af nedrustning. Omvendt blev det fra forsvarsvenlig side hævdet, at netop Danmarks deltagelse i Folkeforbundet pålagde det at holde militære styrker af en vis størrelse, fordi pagten forudsatte, at medlemmerne havde et forsvar. I den hjemlige debat pegede man på, hvilken betydning det kunne have, at de små lande foregik stormagterne med et godt eksempel. Noget sådant skete dog ikke.

Mange steder, f.eks. i Norge og Sverige, blev der gennemført forsvarsordninger, der slækkede stærkt på beredskabet. Og sådan gik det også i Danmark, hvor forsvarsordningen af 1909 måtte revideres. Forsvarsministeren foreslog i 1919 nedsættelsen af en militærkommission, der dog viste sig ikke at kunne enes om een betænkning. De Konservative forlangte større styrker end Venstre, men begge partier tiltrådte under indtryk af de ændrede forhold i Europa og af stemningen i befolkningen en nedskæring i forhold til 1909-ordningen. Socialdemokraterne foreslog derimod afrustning, og de Radikale ville kun have meget små styrker, der kun skulle løse bevogtningsopgaver. Begge disse partier ville afskaffe den almindelige værnepligt.

II. Hærloven af 1922

Ved lov af 12. februar 1919 nedsattes en kommission til undersøgelse og overvejelse af hærens og flådens fremtidige ordning. Kommissionens opgave bestemtes således:

1) at tilvejebringe en samlet redegørelse for, hvorledes forsvarsordningen af 1909 er anvendt og har virket under krigen, hvorledes udgifterne derved er fremkommet, og hvor meget de andrager samlet og i det enkelte, hvilke grunde der har været afgørende for regeringen til de af denne foretagne overordentlige foranstaltninger, og hvorledes man har afviklet og fremdeles agter at afvikle disse foranstaltninger, samt

2) at udrede en samlet plan til hærens og flådens ordning i frem-

tiden, hvorved der må tages særligt hensyn til, at ordningen passer til Danmarks stilling til de øvrige stater.

Af kommissionens 18 medlemmer valgtes de 17 af rigsdagen blandt dens medlemmer, medens formanden, folketingsmand P. Munck, valgtes af regeringen. Af de 18 medlemmer udskiftedes 7 under kommissionens godt 3-årige arbejde. Forsvarsministeren tilforordnede kommissionen 3 repræsentanter fra hæren og 3 fra flåden, der ikke havde stemmeret.

I sommeren 1919 rejste formanden spørgsmålet om nedlæggelse af Københavns Landbefæstning på et tidligere tidspunkt end bestemt i loven af 30. september 1909 (1922), og dette førte til, at det ved lov i maj 1920 bestemtes, at landbefæstningen straks nedlagdes. På lignende måde blev under kommissionens medvirken gennemført en lov i marts 1920 om afvigelser fra hærlovens bestemmelser om indkaldelse og uddannelse i 1920.

Kommissionen kunne ikke opnå enighed om en samlet plan til hærens og flådens ordning i fremtiden, hvorfor den først i maj 1922 sluttede denne arbejdsopgave med en kommissionsbetænkning, der omfattede fire mindretals planer. De fire mindretal omfattede 6 venstrefolk, 3 konservative, 4 socialdemokrater og 5 radikale. Betænkningen blev en meget omfattende bog på godt 800 sider.

Den 15. maj 1922 afgav kommissionen sin beretning - eller rettere sagt sine to beretninger - fordi de Radikale og Socialdemokratiets repræsentanter (9) afgav en beretning, og Venstres og Det konservative Folkepartis repræsentanter (9) en anden beretning. Den første var på 90 sider og den anden på 130 sider, hvortil sluttede sig 615 sider med bilag, således at også denne bog blev meget omfangsrig - 850 sider. Det her efterfølgende meget korte referat af bogens indhold er begrænset til at omfatte hæten.

Sikringsstyrkens formering indledtes med indkaldelse af godt 2000 mand til Søværnet og Kystartilleriet den 31. juli 1914 og fulgtes op af den egentlige indkaldelse af sikringsstyrken den 1. august, hvor fredsstyrken - knapt 10.000 rekrutter - sættes op til næsten 55.000 værnepligtige, hvortil kom 3.400 officerer og faste underofficerer. I de godt 4 år, sikringsstyrken varede, gennemførtes ialt 17 reguleringer af styrkens størrelse og sammensætning. Den største styrke opnåedes i februar 1915, hvor man nåede til, at den samlede styrke lige passerede 64.000 mand, inclusive befalingsmænd. Herefter faldt mandskabsstyrken gennem 1915 fra 59.000 til 38.000. I 1916 holdtes denne styrke nogenlunde konstant på 39.000 værnepligtige. I 1917 faldt så styrken til 28.000, dog således at styrken straks ved våbenstilstandens indtræden reduceredes til 25.000 og yderligere i årets sidste måned til 15.000. Først i 1919 rekrutindkaldelserne, således at man den 1. april 1919 kun rådede over 3.400 ældre menige og 1.800 eller ialt godt 5.000 værnepligtige.

Den normale årstilgang af rekrutter androg inden krigen ca. 11.300 mand. Men ved særlige love i 1914, -15, -16 og -17 opnåedes at uddanne et større antal rekrutter end normalt, bl.a. ved at man gik over til det 20. år i stedet for det 22. år som værnepligtig alder, og endvidere ved at udsættelsesbestemmelserne ophævedes; herved opnåedes en samlet rekrutforøgelse i perioden 1915-19, der beløb sig til ca. 23.000 mand.

Ved disse foranstaltninger steg den disponible mobiliseringsstyrke til ca. 135.000 mand i stedet for 120.000 mand ved krigens udbrud. Men gennem krigsperioden øgedes krigsstyrken stadig således, at den d. 1. januar talte ca. 180.000 mand; heraf 134.000 øst for Store Bælt og 46.000 vest for. Hærens rammer udvidedes i væsentlig grad ved antagelse af afskedigede befalingsmænd og ved ansættelse af midlertidige befalingsmænd af reserven. Ved krigsudbruddet i 1914 rådede man over 1300 officerer og 2400 faste underofficerer, men disse tal steg efterhånden til 2100 og 2500 i 1916 og 17, for atter at falde i 1918 til 1300 og 2300. I 1919

blev officerstallet reduceret til 850 og underofficerernes tal til 1800.

Udgifterne i anledning af sikringsstyrken opgjordes for hærens vedkommende til 287,5 millioner kroner. De største poster omfattede lønninger m.v. til hærens personel: 70,8 mill., til udvidet kostforplejning: 30,3 mill., til beklædning m.v.: 43,1 mill., til hestehold: 23,7 mill., til befordring og diverse tillæg: 38,7 mill., til krigsmateriel, ammunition m.v.: 48,7 mill. og til fæstnings- og bygningsværn: 17 millioner.

Ved en lov i september 1909 om befæstningsanlæg var forsvarsministeren bemyndiget til at anvende et beløb på 11 millioner kroner til forstærkning af Københavns søbefæstning og yderligere et beløb på 5 millioner til kystbefæstningsanlæg til sikring af Sjællands kyst og til støtte for søforsvaret. De anførte beløb var påtænkt anvendt i løbet af 8 år. Følgende sø- og kystbefæstningsanlæg oprettedes, men intet af disse anlæg var færdige ved krigens udbrud i 1914: Saltholmsflak Fort, Dragør Fort, Taarbæk Fort, Kongelunds Batteri, Mosede Batteri, Lynæs Batteri og Masnedø Fort. Samtidig forbedredes udrustningen af de hidtidige søbefæstningsanlæg. Endvidere bevilligedes 1 3/4 millioner kroner til omdannelse, nybygning og supplering af hærens bygninger og øvelsespladser, og disse sidste forhold var i alt væsentligt fuldført ved krigens udbrud.

Da krigen brød ud i 1914 havde hæren betydelige materialmangler, som yderligere voksede i sikringsperioden bl.a. på grund af den øgede krigsstyrke. Der blev betydelige anstrengelser for at afbøde manglerne på materiel, men krigsforholdene gjorde arbejderne på manglernes afhjælpelse yderst vanskelige; i øvrigt viste udgifterne herved sig at blive henved tre gange så dyre.

Hærens tekniske Korps anskaffede i sikringsperioden betydelige mængder af meget forskelligt materiel, hvoraf her blot følgende skal nævnes: 33.000 geværer, 1.000 rekylgeværer og 38 millioner geværpatroner; 48 stk. sværere skyts, 35 stk. luftværnskanoner, 11.000 sværere granater og 97.000 75 mm patroner; 55.000 håndgranater og 72.000 håndbomber; 16 flyvemaskiner, 1000 dobbeltkikkerter, 1300 feltperiskoper, 4500 elektriske feltlygter, 1100 telefonapparater og 15.000 fodfolksspaeder.

Hærloven af 7. august 1922, der blev til under indtrykket af krigstrætheden og i troen på Folkenes Forbund, nedsatte hærens kampværdi betragteligt, bl.a. fordi tjenestetiden nedsattes. Liniebefalingsmændenes antal halveredes, således at de herefter kun udgjorde 25% af de faste befalingsmænd.

16 af hærens tidtidige 52 bataljoner (30%) nedlagdes, og de resterende bataljoner indpassedes i 9 linieregimenter mod hidtil 16; hvert regiment bestod af 10 linie- og en reservebataljon samt et maskingeværkompagni - Livgarden havde dog kun en liniebataljon. Desuden opstilledes 3 reserveregimenter, hver med 3 reservebataljoner og et maskingeværkompagni. Endelig oprettedes en såkaldt Landstorm på 2 bataljoner, hvilket var et eksperiment med hensyn til, hvor kort den militære uddannelse kunne gøres med 2 måneders uddannelsestid.

Rytteriet, hvortil afdelingen overførtes, kom - efter at et regiment (4.) var nedlagt - til at omfatte 3 rytterregimenter, hver på 2 linier og 1 reserveeskadron. Feltartilleriet udvidedes til 3 regimenter med ialt 15 afdelinger (7 linie- og 8 reserveafdelinger), hvoraf 9 lette og 6 tunge afdelinger, hver på 3 batterier. Fæstningsartilleriregimentet blev nedlagt, og kystartilleriet indskrænktes til en bataljon.

Ingeniørtropperne udvidedes med en pionerbataljon til ialt 4 bataljoner, og Bornholms Væbning nedlagdes, medens der oprettedes et Hærens Flyverkorps. De to generalkommandoer nedlagdes, og de tre divisioner: Sjællandske, 1. og 2. Jyske lagdes under chefen for generalkommandoen, hvorved hæren - efter i 80 år at have savnet det, fik en overgeneral allerede i fredstid.

Som nævnt foran medførte 1922-ordningen en betydelig reduktion af liniebefalingsmændene i hæren, men samtidig forøgedes antallet af befalingsmændene af reserven. Man afskaffede underofficersstanden og indførte officiantgruppen. Underofficererne bibeholdtes dog i reserve, idet "den faste sergent af reserven" blev placeret i den militære rækkefølge lige efter officianten. For hærens officersskole medførte ordningen følgende ændringer: 1) udgik Yngske Klasse, 2) benævntes Næstældste Klasse "Officersklassen", 3) Ældste Klasse benævntes "Specialklassen", 4) Officiantklassen indførtes, og 5) Kursus til kaptajn af reserven oprettedes. For Specialklassens vedkommende blev "Det taktiske Kursus" til Geodætisk Kursus og Generalstabskursus. I 1920'erne var tilgangen til Officersskolens Officersklasse meget ringe; bundrekorden nåedes i 1924, da der kun afgik 6 elever fra denne klasse.

III. Hærlovene af 1932 og -37

Såvel Socialdemokraterne som de Radikale havde stemt imod 1922-ordningen, og da Socialdemokratiet i 1924 dannede sin første regering, fremsatte det et afrustningsforslag. Herefter skulle hær og flåde nedlægges, og i stedet skulle man have et søpoliti og til lands et "vagtværn" på 7000 mand. Medens Socialdemokratiet og de Radikale stort set var enige, så gik Venstre og de Konservative skarpt imod forslaget. Det blev vedtaget i Folketinget, men kunne ikke passere Landstinget.

I 1928 agtede Venstre-regeringen, der havde afløst Socialdemokraternes regering, at gennemføre en ny forsvarsordning, idet ordningen fra 1922 var præget af, at den var blevet til som et kompromis; bevillingerne var i hvert fald ikke store nok til at fylde dens rammer. Da Venstre-regeringen ikke kunne finde støtte for sit forsvarsforslag, førte dette til, at denne regering faldt. Ved valget i 1929 var forsvarsspørgsmålet således atter skudt i forgrunden. Både Venstre og de Konservative mistede mandater ved dette valg. Socialdemokratiet, valgets store sejrherre, og de Radikale dannede regering, og Stauning-Munch-regeringen var dannet med nedrustningen som mærkesag. Men der var også indflydelsesrige kræfter i Venstre, der ønskede militære besparelser.

Ved behandlingen af visse kriselove i 1931 forelagde regeringen sit afrustningsforslag, men oppositionspartierne tog straks og afgjort afstand herfra. Der blev derfor nedsat et underudvalg af de fire partiers ordførere med det formål at tilvejebringe et forslag om den fremtidige forsvarsordning, som alle partier kunne enes om, og Venstres ordfører påtog sig at søge et sådant udarbejdet. I den hensigt henvendte han sig til den kommanderende general og til viceadmiralen med opfordring til dem om inden for en angiven finansiel ramme at skitsere et forslag. Medens viceadmiralen afslog, efterkom den kommanderende general opfordringen. I foråret 1932 kunne Venstre herefter fremlægge et forslag til en hærordning, der var anbefalet af forsvarsministeren, idet dog regeringspartierne i princippet fastholdt afrustningsforslaget.

Efter korte og hurtige behandlinger i de to ting blev hærlovsforslaget vedtaget med et stort flertal. Ved loven af 23. marts 1932 blev antallet af det årlige mandskab til egentlig uddannelse nedsat med omtrent en femtedel, mens reserveformationernes antal blev stærkt indskrænket. Hærloven af 1932 reducerede hærens omfang yderligere, men søgte at bøde på visse tekniske brist i den foregående lov. Fodfolkets regimenter reduceredes fra 12 til 8, men visse reserveformationer omdannedes til linietropper, og "garnisonstropper" indførtes for at aflaste de egentlig uddannede i vagttjeneste og ikke-uddannende arbejde. Regimenterne kom herefter til hver at tælle 3 liniebataljoner og 1 forstærkningsbataljon samt 1 skytskompagni - Livgarden dog ingen forstærkningsbataljon - hver bataljon: 4 rekylgevær- og 1 maskingeværkompagni. Landstormen nedlagdes.

Rytteriet indskrænkedes til to regimenter - Gardehusarregimentet og Jyske Dragonregiment - der styrkedes ved oprettelsen af cyklist- og panserenheder, idet hvert regiment fik 3 rytter-, 3 cyklist- og 1 panservogneskadron. Antallet af afdelinger i artilleriet nedsattes fra 15 til 12, men en af disse (10.) blev luftværnsafdeling. Kystartilleriet nedlagdes, idet søbefæstningen overgik til Søværnet. Divisionernes antal reduceredes fra 3 til 2 - Sjællandske og Jyske Division. Flyverkorpsset ændrede navn til Hærens Flyvertropper, og styrkerne på Bornholm benævntes herefter Bornholms Værn. Loven af 1922 havde haft den fejl, at der regnedes med for små beløb til at udfylde de rammer, den opstillede. Nu blev rammerne indskrænket, men beløbene også.

Ved hærloven af 1932 genoprettedes Yngste Klasse på Hærens Officersskole som Officersklassens yngste afdeling; i øvrigt forøgedes undervisningen i Officersklassens ældste afdeling fra 1½ til 2 år. I Specialklassen oprettedes - dog først i 1938 - Taktisk Kursus for Kaptajnløjtnanter og Premierløjtnanter.

I 1933 tog Hitler magten i Tyskland, og på et socialdemokratisk hovedbestyrelsesmøde i oktober meddelte statsminister Stauning, at nedrustningsforslaget ikke ville blive genfremsat. Flere - navnlig yngre socialdemokrater - var nu ved at skifte opfattelse, men de Radikale fastholdt uforstyrret deres standpunkt uændret 30'erne igennem om afrustning. Fra militær side søgte ikke mindst den øverstkommanderende, generalløjtnant Erik With, at komme socialdemokraterne i møde og virkede for at vække forsvarsviljen blandt dem; der udfoldedes således et betydeligt Folk og Værnarbejde. Socialdemokraterne foretog dog ingen brat svingning, for det ville koste samarbejdet med de Radikale.

I 1934 besluttede Socialdemokratiet at skrive et nyt arbejdsprogram "Danmark for Folket", formet af Stauning selv. "Det må" hed det "erkendes, at der ikke er tilstrækkelig basis for isoleret afrustning for tiden". Men det ansås dog, at der heller ikke var tilstrækkelig anledning til at gå ind for rustningsforøgelse. Resultatet af de modgående strømninger blev en ny forsvarsordning i 1937, gennemført af de to regeringspartier, efter at de havde erobret flertallet i Landstinget. Der skete atter en nedskæring i de årlige antal værnepligtige, men uddannelse og udrustning blev bedre, og der blev flere befalingsmænd. Desuden skulle der i nogle år gives ekstraordinære bevillinger til nyanskaffelser. Den nye ordning var af omfang omtrent som den forrige, men teknisk bedre. Egentlige krigsopgaver kunne den dog ikke løse.

Hærloven af 1937 førte også til visse organisatoriske forbedringer; der rettedes således noget på personellet og stilledes flere penge til rådighed til materielindkøb. 6. Regiment omdannedes til et cyklistregiment på 2 bataljoner; af de genindkaldelser, som man i lange tider havde haft, afskaffedes den ene, og tiden nedsattes fra 25 til 20 dage. Regimenternes antal i fodfolket var fortsat 8, men der oprettedes i 1938 et Fodfolkspionerkommando på 2 bataljoner; herved øgedes det samlede antal bataljoner med én. Når 6. Regiment undtages, så var regimentsorganisationen som under 1932-loven.

Rytterregimenterne fik hver 2 rytter-, 2 cyklist-, 1 motorcyklist-, 1 skyts- og 1 panservogneskadron; altså samme antal underafdelinger. Artilleriafdelingernes antal øgedes fra 12 til 14, idet luftværnsafdelingen udvidedes til et regiment. Den motorisering - navnlig af artilleriet - der var indledt under hærloven af 1932, videreførtes efter 1937.

Fra Storbritannien kunne hjælp ikke forventes, men muligheden af et nordisk forsvarsforbund blev en del drøftet i disse år. Men de andre landes regeringer var ikke parat til at indgå et forsvarsforbund med Danmark. I en tale i Lund i marts 1937 udtalte statsminister Stauning i bramfrie vendinger: "Jeg har set den begrundelse anført, at Norge, Sverige og Finland vil føle sig utrygge, hvis Danmark ikke indretter et værn ved den danske sydgrænse, som Sverige kan godkende... Har Danmark fået

overdraget opgaven som lænkehund eller anden vagtopgave på Nordens vegne?..." De udtryk, som Stauning valgte, var sårende for svenskerne, og i april 1938 sagde udenrigsminister Rikard Sandler, at landenes sikkerhedsbehov nødvendiggjorde et også til militære foranstaltninger udvidet neutralitetsberedskab. Derimod var det uheldigt med den megen tale om forsvarsforbund. Den diskussion burde nu ophøre.

Det var herefter åbenbart, at Danmark i tilfælde af tysk angreb stod alene. I marts 1938 indlemmede Hitler Østrig i Det tyske Rige. I september kom turen til de sudetertyske områder i Tjekkoslavakiet, som vestmagterne ved München-forliget svigtede for at undgå krig. I marts 1939 blev resten af Böhmen og Mähren gjort til et protektorat. blev frataget Littauen, og spørgsmålet om Danzig og Den polske Korridor blev rejst fra tysk side.

I et budskab til Hitler og Mussolini i april 1939 brændemærkede præsident Roosevelt aksemagternes fremfærd som en trussel mod verdensfreden og opfordrede dem til at afgive erklæringer om, at de ikke ville angribe en række nærmere angivne lande, deriblandt de nordiske. Tyskerne afviste de amerikanske beskyldninger, men foranledigedes derved til at foreslå de nordiske lande gensidige ikke-angrebspagter, de andre nordiske lande gik ikke ind på det tyske forslag, men Danmark underskrev i Berlin d. 31. maj 1939 en traktat om ikke-angreb mellem Tyskland og Danmark.

Den tiltagende krigsfare bevirkede, at der i Danmark blev foretaget beredskabsindkøb af vigtige varer, og at anskaffelsen af forsvarsmateriel søgtes fremskyndet. Man begyndte også at træffe foranstaltninger til beskyttelse af civilbefolkningen mod luftangreb.

IV. Omkring den 9. april 1940

I august 1939 sluttede Tyskland ikke-angrebspagt med Sovjetunionen, og den 1. september angreb Tyskland Polen, der hurtigt blev nedkæmpet. Få dage efter krigsudbruddet indkaldtes i Danmark en beredskabsstyrke på 5 årgange eller ca. 30.000 mand. Denne styrke halveredes i september ved hjemsendelser. I oktober placeredes efter regeringens bestemmelse luftværnsbatterier i Sønderjylland. Den 30. november indledte Sovjet krig mod Finland med luftbombardement mod Helsingfors. I december svækkedes den danske beredskabsstyrke yderligere, idet den atter halveredes, og i januar reduceredes den påny, således at den herefter kun omfattede den sidst uddannede årgang.

Efter statsminister Staunings opgivende nytårstale 1940 besluttede Folketinget den 19. januar: Landets neutralitet skal opretholdes, og de midler, der rådes over, skal om fornødent anvendes for at hævde og værne rigets fred og uafhængighed. Herefter bevilligedes i februar 1940 65 millioner kroner til materielanskaffelser i forsvaret, der dog ikke kunne udnyttes. Hærens chef, generaløjntant Pior, henstillede forgæves til Rigsdagens 8-mands forsvarsudvalg, at beredskabet styrkedes, og en anmodning om tilladelse til udførelse af feltbefæstningsarbejder i Sønderjylland blev afslået. Den 13. marts sluttede vinterkrigen, og Finland afstod bl.a. Sydøst til Sovjet.

På dette tidspunkt var den tyske plan om Norges og Danmarks besættelse en kendsgerning, idet Hitler den 1. marts havde givet sin endelige "Weisung für Felt Weserübung". Den 21. marts 1940 forelå general von Kanfidsi's operationsbefaling for Weserübung Süd (Danmark). Den 26. marts fastsattes tidspunktet for Weserübung til 9. eller 10. april. Den styrke, der forudsås til angrebet på Danmark omfattede to infanteridivisioner, en skyttebrigade, en panserafdeling og tre maskingeværbataljoner m.v. De flyverstyrker, der indgik i hele Weserübung omfattede 500 kampmaskiner

og 500 transportmaskiner. Den 1. april fastsatte Hitler Weserübung til den 9. april. Trods den tyske militærledelses forsigtighedsforanstaltninger lykkedes det ikke at hemmeligholde dens angrebsplaner. I januar og februar 1940 kunne den danske marineattaché i Berlin, kommandørkaptajn F.H. Kjølser, rapportere til Marineministeriet, at der i militærattachékredse i den tyske hovedstad taltes om påtænkte tyske militæropoperationer i foråret, kombineret med politisk tryk mod Danmark for at skaffe luftbaser i Jylland. Indberetninger tilsendtes Udenrigsministeriet, men disse forelagdes ikke dr. Munch eller hans rådgivere.

Gesandten i Berlin, kammerherre Herluf Zahle, lod Kjølser overbringe dr. Munch et privatbrev bl.a. om, at der foregik skibs- og troppekonzentrationer ved Stettin og Swinemünde. Munch læste brevet, men tillagde ikke efterretningerne større betydning.

I den sidste ugestid før det tyske angreb kom der imidlertid gentagne varsler fra det danske gesandtskab i Berlin. Torsdag d. 4. april meddelte Zahle Udenrigsministeriet pr. telefon, at en særlig kurer pr. fly ville bringe en vigtig indberetning samme aften. Zahle oplyste i sin indberetning, at Kjølser fra den svenske og derefter den hollandske militærattaché havde fået meddelelser om, at 1) der forestod en "agression" mod Danmark, som skulle finde sted i næste uge; 2) at troppe- og skibssamlinger ved Swinemünde bekræftedes. Dr. Munchs reaktion herpå var, at disse meddelelser måtte være "meget tvivlsomme".

Den 5. april sendte Kjølser til Marineministeriet og til Udenrigsministeriet en indberetning, hvori de tyske planer kommenteredes; tillige oplystes at indledningen i de nordtyske havne fortsattes, og at et større antal u-både havde forladt tyske havne. Den 6. april orienteredes kong Christian X, og ligeledes orienteredes den kommanderende general, generalløjtnant Prior, for første gang; han foreslog straks indkaldelse af 6 årgange til korte repetitionsøvelser 2 ad gangen. Forsvarsministeren var betænkelig, men lovede at overveje sagen.

Den 7. april meldte kommandørkaptajn Kjølser, at den tyske transportflåde var afgået, og at destinationen muligvis var Narvik. Søværnskommandoen fik i dagens løb adskillige meldinger om, at mange store fragtskibe var på vej nordpå gennem Storebælt. I øvrigt forløb week-enden uden forhandlinger og orienteringer af nogen art.

På et ministermøde den 8. april om formiddagen meddelte Udenrigsministeren, at der af franske og engelske flådestyrker var udlagt miner 3 steder på norsk territorium. Forsvarsministeren meddelte, at der til morgen var konstateret 40 armerede trawlere og et lignende antal minestrygere i farvandet om Læssø samt 6 tyske større krigsskibe for nordgående udfor Langeland. Forsvarsministeren holdt siden møde med værnscheferne, og under mødet modtog chefen for Generalkommandoen en opringning om tyske troppeforskydninger mod nord fra Rendsborg. Generalløjtnant Prior foreslog straks, at fuld sikringsstyrke (ca. 57.000 mand) etableredes, at mandskabet til kystdefension og skibe indkaldtes, og at flyrekognosceringer iværksattes langs grænsen. Ministeren lovede at forelægge dette for statsministeren. Regeringen frygtede imidlertid for ved nye militære foranstaltninger at vække den opfattelse hos tyskerne, at vi ville støtte deres fjender, og man begrænsede sig derfor til - efter et møde med kongen - at gå med til indførelse af højeste alarmberedskab og indkaldelse af mandskab til artilleriskibet "Niels Juel".

Efter mødet hos kongen den 8. april udgav Generalkommandoen ordrene om alarmberedskab og befalede samtidig, at skarp ammunition skulle udleveres. Til luftværnsregimentet tilføjedes efter regeringens bestemmelse: Ingen del af Københavns luftforsvar må etableres. Sidst på dagen fik general Prior et møde i stand med Forsvarsministeren, hvorunder generalen gentog sit krav om fuld sikringsstyrke og troppeforskydninger. Ministeren henviste til den tyske gesandt Renthe-Finks advarsler og lovede svar senere. Da der hen på eftermiddagen forelå melding om, at de tyske styrker

syd for grænsen var gået i kvarter, nedsattes beredskabet til "forhøjet beredskab" undtagen i Sønderjylland.

I løbet af den 8. havde udenrigsminister Munch modtaget en meget skarp og alarmerende indberetning fra gesandten i Berlin bl.a. med den oplysning, at den øverste gesandt havde erfaret, at de tyske planer skulle gå ud på hel eller delvis besættelse af Danmark og Norge. I et partiformandsmøde om aftenen redegjorde Forsvarsministeren for den militære situation - også om de tyske troppekonzentrationer i Slesvig - men han fandt ikke situationen "absolut foruroligende". Udenrigsministeren orienterede om indholdet af de fra Berlin modtagne indberetninger, men ikke om de seneste fra den 7. og 8.! I øvrigt var det hans opfattelse, at det ville være højst uheldigt, hvis der blev tale om egentlig modstand. Kl. 22 meddelte Forsvarsministeren den kommanderende general, at der ikke kunne være tale om indkaldelse eller at flytte tropper.

Den 9. april kl. 04.20 opsøgte Renthe-Fink Udenrigsministeren på dennes bopæl og overrakte ham et meget langt memorandum, der bl.a. indeholdt følgende: "..... De nordiske Stater har fra deres Side ikke blot ikke ydet nogen Modstand imod Englands og Frankrigs hittidige Overgreb, men fundet sig i endog de alvorligste Indgreb i deres Højhedsrettigheder uden tilsvarende Modforanstaltninger..... Rigsregeringen har derfor fra og med i Dag indledet visse militære Operationer, der vil føre til Besættelsen af strategisk vigtige Punkter på dansk Statsområde....". Udenrigsminister Munch protesterede straks, men Renthe-Fink insisterede på hurtigt at få definitivt svar, idet den tyske besættelse var iværksat og bombemaskiner på vej med København som mål. -

I de første morgentimer den 9. april var situationen ved grænsen tilsyneladende rolig, men kl. 03.30 meddelte generalstabens efterretningssektion ved grænsen om stærk motorlarm fra Rends til Arntoft. Kl. 04.25 meldte efterretningssektionen, at tyske styrker kl. 04.15 havde overskredet grænsen ved Kruså, og næsten samtidig meldtes om tysk landgang i Middelfart, Assens, Nyborg og Korsør.

"Weserübung" stod under kommando af infanterigeneral Nicolaus von Falkenhorst, medens "Weserübung Süd" mod Danmark, der omfattede ca. 38.000 mand, stod under flyvergeneral Leonard Vanfrisch. Styrkerne her mod landet omfattede stort set den 170. division og en motoriseret skyttebrigade, der skulle besætte Jylland, og den 198. division, der som mål havde Østfyn og Sjælland; disse styrker var den 7. april indskibede i Kiel, Travemünde og Varnemünde. Den mod Jylland indsatte styrke gik med skyttebataljonen og et regiment mod Tønder og 2 regimenter mod Padborg og Kruså samt vestligere.

De danske styrker omfattede knapt 15.000 mand bestående af rekrutårgangen og en årgang før, fordelt med 7.000 mand i Jylland og på Fyn, hvoraf godt 2.500 fra Fredericia og sydpå. Her lå nærmest grænsen Fodfolkspionerkommandant Befalingsmandsskoler og et kompagni af beredskabsstyrken i Tønder og 4. Bataljon (4 kompagnier, hvoraf halvdelen rekrutter) + 1 afværgekompagni omkring Søgaard ca. 10 km nord for grænsen ved Kruså. Desuden stod ved Løgumkloster og ved Rødekro hvert sted et luftværnsbatteri af 14. Artilleriafdeling. Kl. 04.17 alarmeredes styrkerne på Søgaard og rykkede kl. 04.35 ud til besættelse af rekognoscerede stillinger ca. 5 km sydligere. Her blev styrkerne ved 5-tiden angrebet af de fremrykkende tyske styrker med panservogne og kampvogne i spidsen. Uagtet det i forvejen var blevet modsat sig fra regeringens side at grave i stillingerne, satte de små styrker sig til modværge og standsede adskillige panserkøretøjer. Efter en hård kamp i linien: Gaardby, Vilsbæk, Lundtoftebjerg, Hokkerup samt ved Bjergeskov nord for Søgaard måtte de små styrker overalt overgive sig eller rykke nordpå. Garnisonen i Tønder alarmeredes kl. 04.30 og var 10 minutter senere klar til afmarch, men allerede da stod tyskerne foran kasernens sydport. Det lykkedes dog den

danske styrke at slippe af sted nordpå, og den engageredes i småkampe under tilbagetrækningen mod Bredebro.

I Haderslev lå 3 kompagnier af 2. Regiment, hvoraf dog kun et var beredskabskompagni. Resterne af 4. Bataljon passerede ved 8-tiden en afspærring i byens sydkant, og ved 7.50-tiden nåede den tyske fremrykning ind på skudhold af den styrke af 2. Regiments kanonkompagni, der bevogtede spærringen i byens sydkant. Den forreste tyske kampvogn ødelagdes, men derefter nedkæmpedes den 37 mm fodfolkskanon, og modstanden indstilledes kl. 08.00. Luftværnsbatterierne i Sønderjylland var ved at skifte stilling nordpå, da Løgumkloster-batteriet omringedes af tyske panservogne ved 06.30-tiden, medens Rødekro-batteriet som i øvrigt Ribe-batteriet gennemførte deres stillingsskifter. Fægtningerne i Sønderjylland kostede 11 faldne og 20 sårede soldater.

Hovedstyrken af den tyske 198. division gik i land i Korsør i formiddagens løb, medens en større styrke kom til Gedser fra Warnemünde med færgen og allerede kl. 05.15 nåede Masnedsund og dannede et brohoved. En særlig opgave, at tiltvinge sig landgang i København og besætte Kastellet "for at give den tyske gesandts krav særligt eftertryk", påhvilede en bataljon, som i nattens løb sejlede nord om Sjælland, og som uantastet kl. 04.20 lagde til ved Langelinie og indledede udladningen. Den tyske styrke stormede kl. 04.55 Kastellet og afvæbnede den lille vagtstyrke. Små grupper rykkede herefter ned bl.a. af Amaliegade og Bredgade mod Amalienborg. Livgardens vagt på slottet var netop blevet forstærket fra kaserne og optog kampen mod den ad Amaliegade fremrykkende styrke; herved såredes 3 gardere.

På Værløse Flyveplads blev der kl. 05.10 givet ordre til, at alle flyvende echelonner af Hærens Flyvertropper skulle afgå til mobiliseringsflyvepladserne. Kl. 05.35, da eskadrillerne stod klar til start, blev flyvepladsen angrebet af tyske flystyrker, der skød det opstillede materiel i brand. Kun et dansk fly lykkedes det at komme i luften, men det blev straks skudt ned, og begge flyvere dræbtes.

Imidlertid var statsminister Stauning, udenrigsminister Munch, forsvarsminister Alsing Andersen, admiralerne Rechnitzer og Vedel samt general Prior på vej til møde hos kongen på Amalienborg, hvor der kort efter kl. 5 fandt en rådslagning sted inden mødet med kongen. Alle - undtagen general Prior - mente, at der ikke var anden udvej end at kapitulere. Rådslagningen foregik under indtrykket af skydning på slotspladsen og de tyske bombemaskiner over byen og slottet. General Prior mente, at kongen og regeringen burde forlade hovedstaden og slutte sig til den nærmeste bataljon i Høvelte. Forsvarsministeren søgte at få general Prior til at bremse de igangværende fægtninger, men generalen nægtede at ændre de givne forholdsordrer.

Kl. 05.30 modtog kong Christian Stauning og Munch, der kort orienterede majestæten om den foreliggende situation. Herefter blev alle indladt til kongen, hvor nu også dronning Alexandrine og daværende kronprins Frederik kom til stede. Stærkt bevæget sanktionerede majestæten den knu-gende beslutning om at kapitulere. Kongens adjutant standsede på kong Christians ordre kampen på slotspladsen, og lidt efter kl. 6 forlod mødedeltagerne slottet. Fra kl. 06.25 udsendte Krigsministeriet ordre til, at modstanden skulle indstilles; men først kl. 7 fik man forbindelse med Jyske Division. -

Kort efter den 9. april hjemsendtes de fleste værnepligtige og befalingsmændene af reserven, og de normale forårsindkaldelser aflystes. Derimod blev alle 1260 faste befalingsmænd i tjenesten, ligesom uddannelsen af nye befalingsmænd fortsatte på alle hærens skoler, og efter tysk krav reduceredes således hærens tjenestegørende styrke af underofficerer og menige fra 9.500 til 3.300 mand. Kaserneerne i Holbæk, Næstved, Randers og Sønderborg og Livgardens kaserne i København forblev på danske hænder,

medens de øvrige kaserner overtoges af tyskerne. Båben, udrustning og beholdninger overalt i landet var dog fortsat i dansk varetægt, men den tyske værnemagt krævede og fik detaljerede oversigter over hærens beholdninger af våben og andet materiel. Allerede i april måned afgav regeringen energiske protester mod, at det tyske luftvåben benyttede de danske flyvepladser til operationer mod England og Norge. I øvrigt fortsatte dele af den norske hær sin modstand mod tyskerne i Nordnorge, og først den 10. juni strakte de våben.

De allierede gesandtskaber blev meget hurtigt efter den 9. april afsendt fra Danmark til hjemlandet. Da toget med britiske gesandtskabsfolk holdt på stationen i Fredericia, lykkedes det en dansk efterretningsofficer sammen med garnisonskommandanten i Fredericia at få afleveret en depeche til togpassagererne om de tyske styrker i Danmark. Generalstabens efterretningssektion gik herefter i gang med en systematisk virksomhed med indhentelse af værdifulde oplysninger om de tyske tropper og om tyske krigsskibes bevægelser i danske farvande. I eftersommeren 1940 slog journalisten Ebbe Munch sig ned i Stockholm som Berlingske Tidendes korrespondent, og igennem ham sendte de danske efterretningsofficerer fra først i oktober deres efterretningsoversigter til England.

I januar 1941 havde Renthe-Fink anmodet Danmark om at stille tolv af sine torpedobåde til rådighed for den tyske marine. Regeringen sagde nej hertil, men fra tysk side fastholdtes kravet. Under de videre forhandlinger lykkedes det imidlertid de danske marinemyndigheder at få begrænset udleveringen til 6 torpedobåde, der endda udleveredes uden kanoner, torpedoer og ammunition.

I juni 1941 stillede det tyske krav om, at den danske hær skulle deltage i bevogtningen af visse virksomheder mod sabotage. I denne situation søgte og fik generaløjtnant Prior sin afsked; han efterfulgtes af generalstabschefen, generalmajor Ebbe Gørtz, som chef for generalkommandoen. Det nævnte krav bortfaldt i øvrigt. Efter tysk krav rømmedes i november 1941 Jylland for danske styrker, der overførtes til Fyn og Lolland. Værnemagten krævede og fik i november 1942 86 luftværnskanoner med ammunition, 15.000 kapper og par støvler samt 80.000 tæpper.

V. Besættelsestidens sidste år

I slutningen af 1941, da tyskerne stod foran Moskva og Leningrad, var der ved at komme lidt mere form over modstandsaktiviteterne i det danske samfund. I oktober dannedes sabotageorganisationen BOPA, især ved indsats fra kommunistisk side, og i december nedkastedes de første faldskærmsfolk på Sjælland. Efter Staunings død i maj 1942 blev Buhl statsminister, og Christmas Møller rejste illegalt over Sverige til London. I øvrigt begyndte sabotageorganisationerne at stige i antal. I november 1942, da den allierede styrke i Nordafrika besejrede det tyske Afrika-korps ved El Alamein, måtte den danske regering rekonstrueres, og Scavenius overtog statsministerposten ved siden af udenrigsministerposten. På dette tidspunkt afløstes Renthe-Fink af dr. Best som "Rigsbefuldmægtiget" i Danmark.

Efter tysk krav var Jylland blevet rømmet af danske styrker, idet tyskerne frygtede allieret landgang på vestkysten. I april 1943 stiftedes den anden vigtige sabotageorganisation HOLGER DANSKE, og de allieredes nedkastninger fra luften af sprængstoffer og våben over Danmark fik et noget større omfang. I hele 1943 nåede man dog kun op på ca. 100 tons i 12 containere. I 1945's første fire måneder nåede man op på 6550 tons og 678 containere!

Efter at demonstrationer og sabotagehandlinger havde været tiltagende i løbet af sommeren 1943, stillede tyskerne i august krav om, at den danske regering skulle indføre undtagelsestilstand. Kravet afvistes,

hvorefter regeringen trådte tilbage, og derefter indførtes det såkaldte departementschefstyre. På Holmen sænkede flåden flertallet af sine skibe den 29. august. Tyskerne indførte undtagelsestilstand, der først hævedes den 6. oktober. Tidligt om morgenen den 29. august omringede tyskerne samtlige danske kaserner og lejre med overlegne troppeafdelinger. Efter kort modstand - 17 faldne og 40 sårede - blev kampen afbrudt efter ordre, og såvel befalingsmænd som mandskab blev interneret. Alle værnepligtige blev dog frigivet og hjemsendt efter få dages forløb. Tyskerne satte sig i besiddelse af hele hærens udrustning.

Inder interneringen, der for de faste befalingsmænd varede til den 22. oktober, dannedes Danmarks Frihedsråd den 16. september 1943. Inden interneringens ophør skred tyskerne til en razzia natten til den 2. oktober mod de danske jøder, men disse var advaret i forvejen, så deportationen til koncentrationslejren i Theresienstadt i Tyskland kom kun til at omfatte 474 personer - især ældre mennesker - medens over 6000 flygtede til Sverige. Under interneringen forberedtes overførsel til Sverige i givet fald af samtlige faste befalingsmænd, når interneringen hævedes. Et halvt hundrede hærofficerer, der undslap interneringen, var taget til Sverige på eget initiativ. I øvrigt dannedes under interneringen hærens illegale stab, 4 af generalstabens yngre officerer (se bilag 3); staben kaldtes ofte "Den lille Generalstab". Hærens chef, generalløjtnant Ebbe Gørtz indledede under interneringen forhandlinger med den afgående statsminister, Buhl, om befalingsmændenes forhold efter interneringens ophør.

Disse forhandlinger førte til, at hovedparten af de faste befalingsmænd skulle forblive i landet. Ca. 25 skulle dog sendes til Sverige for at lede opstillingen af en dansk ekspeditionsstyrke, hvorom forhandlinger indlededes med svenske regeringsmedlemmer. Senere sendtes et lignende antal befalingsmænd til Sverige. Efter en afbrydelse den 29. august af efterretningstjenestens illegale virksomhed etablerede sektionens linieofficerer sig i Stockholm - i nær kontakt med Ebbe Munch - og en reserveofficer søgte efter ordre at retablere indsamlingsarbejdet i Danmark. Fast kurerforbindelse mellem E-officererne i Stockholm og den lille stab etableredes.

De opgaver, som hærens illegale stab straks i slutningen af oktober 1943 gik i gang med at løse, var:

- at få skabt en oplysningstjeneste, hvis resultater kunne danne grundlag for, at befalingsmændene advaredes, hvis tysk aktion atter truede;
- at etablere et alarmeringssystem, der sikrede, at de fornødne ordrer m.v. hurtigt kunne nå samtlige faste befalingsmænd af hæren i landet;
- at organisere det rådige befalingsmandspersonel i en afsnitsinddeling omfattende hele landet, hvert afsnit på ca. 100 officerer og officianter, omfattende et skiftende antal grupper;
- at få genoprettet Generalstabens Efterretningstjenestes virksomhed;
- at få den bedst mulige orientering om kontakt til det modstandsarbejde, som var under udvikling over hele landet;
- at organisere væbnede styrker; dette var først på året 1944 lykkedes så vidt, at der i Storkøbenhavn i de såkaldte O-grupper rådedes over godt 2000 mand;
- at fremskaffe våben og ammunition til de organiserede grupper.

Sidst i november 1943 søgte og fik hærens ledelse kontakt med Danmarks Frihedsråd, og først i december aftaltes mellem general Gørtz og medlem af Frihedsrådet Frode Jakobsen retningslinier for det fremtidige samarbejde - herunder rådets ledelse af landets kamp mod tyskerne, til kongen frit kunne vælge regering. I øvrigt traf viceadmiral Vedel på Søværnets vegne samme aftale med Frihedsrådet.

Et andet væsentligt initiativ fra hærledelsens side var, at man først på året 1944 i forbindelse med Søværnet gik i gang med at etablere et indenlandsk meddelelssystem, der kunne fungere selv om tyskerne ødelagde de faste radiostationer og telefon- og telegrafforbindelserne. I øvrigt gik de første uger efter interneringens ophør sidst i oktober 1943 især ud på at bringe alarmeringssystemet i orden og at opstille og organisere befalingsmændenes illegale organisation. Samtidig udpegedes i Sverige de første 6 officerer til faldskærmsuddannelse i England og senere tjeneste i Danmark; men først den 23. marts fik de flyvelejlighed og kom af sted.

I Sverige etablerede efterretningsofficererne sig hurtigt med et hovedkontor for efterretningstjeneste i Danmark i tilslutning til Det danske Gesandtskab i Stockholm. Efter at en af efterretningsofficererne havde foretaget et par rejser til Danmark for nærmere at instruere den udpegede reserveofficer, kom der i løbet af november efterhånden gang i indsamlingsarbejdet i Danmark. Dette arbejde udviklede sig støt vinteren igennem omend ret langsomt i begyndelsen. Sidst på foråret 1944 blev det besluttet at sende 3 yngre linieofficerer til Jylland for at lede efterretningsarbejdet i de nu der dannede 3 regioner. Hen på sommeren udpegedes endnu en linieofficer til at lede efterretningsarbejdet på Sjælland.

I øvrigt var der sket det, at den ledende reserveofficer sidst i maj måned var kommet sådan i Gestapos søgelys, at han først i juni sendtes til Sverige og derfra videre til London. Som leder af arbejdet i Danmark blev han afløst af en linieofficer, som imidlertid allerede i september blev arresteret af tyskerne. Herefter overtog og beholdt en af stabens officerer ledelsen af efterretningstjenestens indsamlingsarbejde i Danmark frem til befrielsen i maj 1945.

I løbet af 1944 voksede udbyttet af det illegale efterretningsarbejde i Danmark ganske betydeligt, og der var i hovedkontoret i Stockholm efterhånden beskæftiget en halv snes officerer og fire kvindelige sekretærer. Fra begyndelsen af 1944 var det arrangeret således, at det meste af materialet fra Danmark sendtes til Sverige som ufremkaldt mikrofilm, medens enkelte særlig vigtige og hastende meldinger sendtes direkte til London illegalt pr. radio fra Danmark. I perioden november 1943 til maj 1945 overleveredes der de allierede ad postvejen ca. 15.000 sider maskinskrevet, vitalt efterretningsstof; hertil kom så det over radio oversendte hastestof. En væsentlig del af det fra Danmark kommende efterretningsstof var som nævnt mikrofotograferet, og dette stof fyldte 175 filmsruller.

Allerede i november 1943 oprettedes i Stockholm "Kommandoen for militære Flygtninge" med generalmajor Knudtzon som chef. I december oprettedes den første lejr i Sverige til uddannelse af flygtninge, og i løbet af året 1944 yderligere 4 lejre. Ved hjemkomsten til Danmark den 5. maj omfattede Den danske Brigade eller DAN-FORCE 4800 i 5 bataljoner, lotter, politifolk og brandfolk m.fl. Sidst i december 1943 blev der over Stockholm rettet opfordring til hærens chef, generalløjtnant Gørtz, om at gå ind for allieret overkommando og at sende en befuldmægtiget officer fra Danmark til England. En stabsofficer rejste sidst i januar 1944 til Sverige illegalt og herfra videre til England midt i februar, forsynet med fuldstændig fuldmagt.

I vintermånederne 1943/44 forsøgte hærens illegale stab ved sine hjælpere at samle våben sammen på Sjælland, men det viste sig, at kun meget få våben var undsluppet tyskernes opmærksomhed. Først på året 1944 blev 14.000 armbind - de senere så kendte frihedskæmperarmbind - der var fremstillet af Hærens Materielintendantur, fjernet herfra og oplagt i depot under Christiansborg Slot.

I vinterens løb begyndte der at ske en vis afgang fra den afsnitsinddeling, som er omtalt foran, og som omfattede så godt som alle de ca. 1200 faste linieofficerer og befalingsmænd af officiantgruppen, idet der

skete en overgang til den civile del af modstandsbevægelsen. I de første måneder af 1944 fortsattes organisationsarbejdet støt og roligt, således at man foruden de 1200 officerer og officianter hen på foråret rådede over følgende velordnede formationer: Officersskolens udrykningskommando 125 mand, Akademisk Skyttekorps 250 mand, Kongens Livjægerkorps 500 mand, Polyteknikerstyrken 250 mand og gardereforeningen 400 mand, eller ialt en styrke af våbenøvede på godt 2500 mand.

I sommerens løb organiseredes disse styrker i de såkaldte O-grupper: O.1, Gruppe D - ca. 1000 mand, senere ca. 1200 mand, en stødgruppe til samlet eller delt løsning af opgaver efter omstændighederne. O.2, Detachment Slotsholmen på ca. 1000 mand, der også skulle tage sig af Amalienborg, og O.3, Gruppe W på ca. 450 mand, hvis opgave var meddelelsescentre i København. O-gruppernes styrke lå således i besættelsestidens sidste år tæt op ad 3000 mand. Men endnu i sommeren 1944 havde den lille stab et meget alvorligt problem med at få sine styrker bevæbnede.

Som det er nævnt foran, havde staben allerede ved sin dannelse i oktober 1943 som en af sine første opgaver opstillet, at skaffe våben og ammunition til de organiserede grupper. Så tidligt som i november 1943 blev efterretningsofficererne i Sverige opfordret til at skaffe våben og ammunition, men foråret 1944 gik uden, at der kom noget ud af bestræbelserne. Men så i slutningen af april tilbød skibsreder A.P. Møller at rejse det nødvendige beløb: 2 millioner kroner. De 3000 svenske maskinpistoler blev købt og betalt, hvorefter der gik et par måneder med at få de første våben og ammunition smuglet ud af Sverige.

Våbnenes pakning og forsendelse til svensk kyst samt afskibning sorteret under efterretningsofficererne i Stockholm, medens transporten over Sundet til dansk havn var Søværnets ansvar, og modtagelsen i dansk havn og våbnenes transport i land og fordeling skete under den lille stabs ansvar. Indsatsen i Sverige var meget vigtig og forløb ikke uden vanskeligheder, men det omfattende arbejde i Danmark krævede også tid, forsigtighed og sikkerhed. Her spillede den illegale telefonforbindelse "Pilkens" mellem Charlottenlund og Barsebäck også en meget stor rolle. Den 9. november toges endnu en illegal telefonforbindelse i brug mellem Helsingør og Helsingborg, nærmest som reserve. Telefonforbindelsen "Pilkens" etableredes den 4. juli 1944 og fungerede til krigens slutning som forbindelse med efterretningsofficererne i Stockholm i det hele taget, men især med hensyn til hastende efterretningsstof og den våbentransport, der sidst i juli måned var ved at komme i gang.

I løbet af efteråret og vinterens begyndelse i 1944 oversendtes de 3000 svenske maskinpistoler med ammunition, der fordeltes således:

Til region 5 (Sjælland + København)	900 stk.
Til region 6 (København)	1100 stk.
Til Jylland	150 stk.
Til O-grupperne	850 stk.
	<u>3000 stk.</u>

I øvrigt var der sket det i oktober 1944, at Frihedsrådet efter opfordring fra England anmodede general Gørtz om at modtage stillingen som øverstbefalende over de samlede danske modstandsstyrker efter nærmere bestemmelser fra britisk side; generalen indvilligede heri.

Skibsladningerne fra Sverige fortsatte i 1945's fire første måneder og kernen i transportarbejdet i København udførtes af de i bilag 3 anførte "stabens nærmeste hjælpere". Allerede i forsommeren 1944 var der etableret en bevæbnet beskyttelsestjeneste, som udvikledes frem gennem efteråret. Den største enkeltmodtagelse, som den lille stab havde ansvaret for, fandt sted den 2. maj, hvor transportfolkene modtog 35 tons våben og ammunition i Nyhavn, og samme dag bragte denne last ud til de ventende

grupper i København og nærmeste omegn. Ved denne lejlighed rådede man over en snes lastvogne og 5 tospændige hestekøretøjer. Beskyttelsestjenesten omfattede denne dag 35 cyklister og 45 mand til fods.

Ialt modtoges fra Sverige:

1300 pistoler
1000 karabiner
700 geværer og
5225 maskinpistoler, ialt
8225 våben med tilhørende ammunition. Hertil kom, skaffet her i landet:
100 rekylgeværer
150 karabin K 1867
400 pistoler og
3000 håndgranater.

Et bevæget kapitel af hærens historie var hermed afsluttet, og uden tab var det ikke forløbet. Af hærens ca. 600 faste linieofficerer og ca. 700 befalingsmænd af officiantgruppen var 17 faldet, 96 havde siddet i fængsler eller koncentrationslejre, og 161 var sendt eller selv rejst til Sverige og England. Af reservens befalingsmænd var 11 faldet, 111 havde været fængslet og 60 var rejst. Endelig havde et betydeligt antal hjemsendte værnepligtige befalingsmænd måttet bøde med livet i kampen mod den tyske besættelsesmagt.

Begivenheden den 29. august 1943 medførte et stop i Hærens Officersskoles virksomhed indtil den 1. december 1943, da "Kursus 43" oprettedes i den tidligere Øregårds Kaserne i Hellerup. Formålet med uddannelsen var "at give elever i den nu ophævede men ikke afsluttede grundklasse på Officersskolen samt befalingsmænd, der havde kunnet forvente optagelse i skolens grundklasser, uddannelse i civile fag, som vil være af betydning for de pågældende ved eventuel overgang til civile studier eller ved en fortsættelse af deres militære gerning". Kursus kom til at omfatte 4 klasser med ialt 136 elever.

Allerede sidst i december 1943 oprettedes på det nævnte kursus "Udrykningshold/Officersskolen", en illegal organisation, der opretholdtes til besættelsens afslutning. I løbet af 1944 blev grupperne bevæbnet, først med karabiner M.1867, der efterhånden ombyttedes med maskinpistoler og rekylgeværer. Undervisningen i Hellerup indstilledes den 30. november 1944, medens udrykningsholdet fungerede videre, og bl.a. efter 5. maj 1945 var bevogtningsmandskab for HIPO-fanger i Rungsted.

Ved den 2. verdenskrigs afslutning var der næsten 250.000 tyske flygtninge, som havde søgt tilflugt i Danmark og var indkvarteret i beslaglagte skoler, idrætshaller, hoteller m.v. og om bord på skibe. Den store styrke af flygtninge mindskedes i de næste år, men de sidste vendte først tilbage til Tyskland i februar 1949. Der kom kun meget små britiske styrker til Danmark, og det blev derfor overdraget Den danske Brigade og frihedskæmperne at bevogte de tyske depoter, flygtningelejrene og lejrene, hvor de mange arresterede danske holdtes indespærrede. Brigaden fik desuden tildelt den særlige opgave at overvåge grænsen. Allerede den 7. maj blev modstandsgrupperne alle efter de politiske ministres enstemmige ønske sat under general Gørtz's befaling. Brigaden hjemsendtes i øvrigt den 10. juli 1945, og de fleste frihedskæmpere måtte naturligvis passe deres borgerlige erhverv og trak sig hurtigt tilbage fra praktisk tjeneste. Først om efteråret hjemsendtes de sidste.

Den endelige bekræftelse på Danmarks fuldstændige optagelse blandt de allierede nationer fandt sted på San Francisco-konferencen, der var trådt sammen d. 25. april 1945 for at omforme De forenede Nationers samarbejde fra krigens dage til en fast international organisation. Allerede den 8. maj havde den danske regering fremsat anmodning om optagelse, men der blev først fri bane, da den russiske delegation til konferencen den 30. maj godkendte, at Danmark tiltrådte, at Anti-Komintern Pagten var sket under tysk tryk, og at Danmark følgelig kunne accepteres som delta-

ger. Den 5. juni blev Danmark indbudt til at deltage i konferencen som medlem nr. 50.

Den mest presserende opgave for hæren var at få stillet mandskab på benene til at overtage bevogtningstjenesten ved flygtninge- og interneringslejre. Først havde frihedskæmperne og det civile luftværn måttet holde vagt. I juni og juli 1945 indkaldtes ca. 20.000 mand af årganene 1940-43 til et halvt års tjeneste. Efter besættelsen genoptog Hærens Officersskole sin virksomhed den 1. oktober 1945 med ialt 213 elever i officersklasse og officiantklasse. I øvrigt blev der givet adgang til befalingsmænd i modstandsbevægelsen til umiddelbart at blive udnævnt til befalingsmænd i hæren og søværnet. Den 1. maj 1947 oprettedes en klasse på Officersskolen for disse officerer, der ønskede - og ansås for egnede til - at fortsætte som linieofficerer. Ialt gennemførte 123 officerer af hæren denne uddannelse, der afsluttedes i marts 1948.

VI. Hæren efter forsvarslovene af 1951 og 1960

Befrielsesregeringen, hvis statsminister var forhenværende statsminister Vilhelm Buhl, og som bestod halvt af gamle politikere og halvt af folk fra Frihedsrådet, blev siddende til først i november 1945 ved folketingsvalget den 30. oktober. Valgkampen drejede sig først og fremmest om økonomiske og sociale spørgsmål, idet man stort set forholdt sig afvendende med hensyn til forsvarsspørgsmål, indtil man var klar over de forpligtelser, som medlemskabet i Forenede Nationer ville pålægge. De Konservative fik ved valget en markant tilbagegang, og det var også tilfældet for Socialdemokraterne, medens Venstre fik en betydelig fremgang, og Kommunisterne havde en vældig fremgang siden det sidste normale valg i 1939 - nemlig 18 mandater i forhold til 3! Valgets resultat blev en Venstre-regering med Knud Kristensen som statsminister.

Efter en debat i Folketinget i oktober 1947 om Sydslesvig-spørgsmålet vedtoges et mistillidsforslag til statsministeren, hvorefter han udskrev valg, som afholdtes den 28. oktober 1947. Resultatet heraf var en betydelig fremgang for Socialdemokratiet og Venstre - men størst for Socialdemokratiet, der kom til at danne regeringen Hans Hedtoft. Siden 1945 havde der været enighed blandt alle partier - også de Radikale - om, at Danmark fremtidig måtte bære de økonomiske og militære byrder, som FN ville pålægge os, således at man efter krigen kun nødtørftigt og med svensk og engelsk materiel uddannede mandskab inden for rammerne af forsvarslovene af 1937. Der var fuld enighed om at vente med at opbygge et nyt værn, indtil man erfarede, hvilke krav FN ville stille til dansk militær indsats. En del af det uddannede mandskab forvaredes som De Danske Kommando, der 1947-57 deltog i besættelsen af Tyskland, først omkring byen Jever ved Nordsøkysten, og fra 1950 i Itzehoe i Holsten.

I april 1946 var der nedsat en kommission til undersøgelse af og overvejelse af forsvarets fremtidige ordning. På grundlag af kommissionens arbejde blev den 27/5 1950 vedtaget en lov om forsvarets ordning, der angik centralstyrelsen og den kommandomæssige organisation m.v. Ifølge denne lov oprettedes et forsvarsministerium ved sammenlægning af krigs- og marineministeriet, og til bistand for forsvarsministeren oprettedes en Forsvarsstyrelse, der lededes af en Forsvarschef, til hvis støtte der oprettedes en Forsvarsstab. En midlertidig Forsvarsstyrelse havde i øvrigt været oprettet siden 1948. Hæren skulle ledes af en generalløjtnant, Søværnet af en viceadmiral og Flyvevåbnet af en generalløjtnant. Landets forsvar organiseredes således, at det landmilitære forsvar vest for Storebælt skulle ledes af Vestre Landsdelskommando og øst for bæltet af Østre Landsdelskommando. Alt det her nævnte oprettedes i 1950. Endvidere nedsattes i november 1950 en ny kommission på 21 medlemmer til behandling af

spørgsmål vedrørende forsvarets nyorganisation.

I løbet af 1947 var modsætningerne mellem stormagterne blevet uddybet, og stormagtspolitikken påvirkedes afgørende af begivenhederne i Tjekkoslovakiet. Allerede i marts 1948 havde Storbritannien, Frankrig, Belgien, Holland og Luxemburg oprettet en forsvarsalliance "Bruxellespagten", der også kaldtes Vestunionen. Først på vinteren 1948/49 kom det til afgørende forhandlinger mellem Vestunionen og USP om den såkaldte Atlantpagt eller NATO. Parallelt med disse storpolitiske drøftelser begyndte de nordiske lande fra september 1948 at undersøge, om der fandtes muligheder for at skabe et nordisk forsvarssamarbejde. I oktober 1948 nedsatte Danmark, Norge og Sverige en "Skandinavisk Militærkomité", der afgav betænkning i begyndelsen af januar 1949. Heraf fremgik bl.a., at der mellem Norge og Sverige var dybtgående uenighed om de udenrigspolitiske forudsætninger for et forsvarsforbund. Sverige stillede som en uafviselig betingelse, at forbundet skulle være alliancefrit i forhold til de to store magtblokke. Afgørende blev det, at USA lod vide, at et fritstående nordisk forbund ikke kunne vente amerikansk våbenhjælp. Gentagne forsøg på at mægle mellem Sverige og Norge viste sig uden resultat, og Norge besluttede sig derpå til at indtræde i NATO. Den 24. marts 1949 besluttedes det i det danske Folketing, at Danmark tilsluttede sig Atlantpagten med 119 stemmer mod 23. Den 4. april 1949 medunderskrev udenrigsminister Gustav Rasmussen på Danmarks vegne Atlantpagten ved et møde i Washington.

Herpå fulgte den foran nævnte indretning af forsvarets kommandoordning med oprettelsen af poster som Forsvarschef og endelig i 1951 kom den egentlige lovgivning om værnenes opbygning og styrker. Oprindeligt var tjenestetiden fastsat til 12 måneder, men efter et krav fra NATO udvidedes den i 1953 til 18 måneder, for senere at blive nedsat til 16. Forsvarets genopbygning skete nu i hurtigt tempo ved bistand fra Canada og navnlig USA med hensyn til materiel. I alt har de to lande ydet Danmark militær hjælp til en værdi af mere end 4 milliarder kroner. Hærens nyordning, der gennemførtes i 1951-52, medførte bl.a. tvedelingen af landet under Vestre og Østre Landsdelskommando, således at der under hver af disse i fredstid sorterede et antal divisioner og brigader med henblik på krigsforhold. Den regionsinddeling af landet i lokalforsvarsmæssig henseende, som modstandshæren havde benyttet, blev permanent og omfattede 7 regioner.

I fodfolken blev antallet af regimenter øget fra 8 til 11, og hvert regiment bestod af 3 bataljoner + et skiftende antal lokalforsvarsbataljoner - ialt 33 + 17, de gamle bataljonsnumre blev samtidig forladt.¹⁾ Bornholms Værn kom til at omfatte en fodfolksbataljon og en artilleriafdeling (12. - nyoprettet). Rytteriets skiftede betegnelse til Pansertropperne, og de to regimenter udvidedes og nyorganiseredes, så de kom til at omfatte en kampvognsbataljon og en motorbataljon - ved G.H.R. desuden en hesteskadron. Artilleriet udvidedes betydeligt, nemlig fra 14 til 24 afdelin-

1) Dette medførte, at fodfolksregimenterne overtog bataljonshistorie og -fane, som det fremgår nedenfor; et par år senere fik regimenterne vedføjede navne:

1. regiment	-	1. bataljons fane m.v.	-	Danske Livregiment
2. "	-	13. "	"	Slesvigske Fodregiment
3. "	-	6. "	"	Prinsens Livregiment
4. "	-	5. "	"	Sjællandske Livregiment
5. "	-	11. "	"	Falsterske Fodregiment
6. "	-	4. "	"	Fynske Livregiment
7. "	-	12. "	"	Jyske Fodregiment
8. "	-	17. "	"	Dronningens Fodregiment
9. "	-	2. "	"	Kongens Fodregiment og
10. "	-	9. "	"	Feltherrens Fodregiment.

ger, hvoraf 6 luftværnsafdelinger. Et nyt feltartilleriregiment (4.) og et nyt luftværnsregiment (jyske) oprettedes.

Telegraftropperne og forsyningstropperne blev selvstændige våbenarter, der, lige som ingeniørtropperne, hver kom til at omfatte to regimenter - et sjællandsk og et jysk. Telegrafregimenterne omfattede ialt 2 radiokompagnier og 4 bataljoner, ingeniørtropperne ialt 4 bataljoner og regimenterne ialt 5 afdelinger. Ved forsvarslovens gennemførelse skete en udstrakt overgang til institutioner fælles for alle tre værn, således at betegnelserne: Forsvarets Intendanturkorps, - Lægekorps, - Gymnastikskole, - Krigsmaterielforvaltning og Forsvarets Bygningstjeneste indførtes. En del nye skoler, som f.eks. Motorskolen, og det for de tre værn fælles Forsvarsakademi oprettedes. For Hærens Officersskole medførte ordningen af 1951, at Yngste Afdeling blev omdannet til Forsvarets Gymnasium, der havde til opgave at forberede befalingsmænd til optagelse på Hærens, Søværnets og Flyvevåbnets Officersskole. Endvidere blev Specialklassen udskilt fra Officersskolen og videreført som Forsvarsakademiet, og Officiantklassen blev til Hærens Fenrikskole. Loven af 1951 om forsvarrets ordning sluttede med en bestemmelse om, at loven skulle tages op til revision senest i Rigsdagssamlingen 1954/55.

Denne bestemmelse blev imidlertid ikke fulgt, men i marts 1960 vedtoges en ny lov om forsvarrets organisation, vedtaget af de fire gamle partier og Retsforbundet. Forudsætningen for de Radikales tilslutning var dog, at Danmark hverken tilbød stationering af fremmede styrker eller gik med til at modtage atomvåben på dansk territorium. Loven af 1960 var en "ramme-lov", hvilket bl.a. vil sige, at lovbestemmelserne vedr. det enkelte værn ikke som hidtil omfattede en række ret detaljerede bestemmelser. I denne lov er om hæren blot anført, at den omfatter: "Infanteri, pansertropper, artilleri, ingeniørtropper, telegraftropper og forsynings- tropper m.v. herunder skoler. Hærens kampenheder organiseres i operativt afbalancerede dækningsenheder, der er beredt til øjeblikkelig indsats, og som omfatter en stående styrke på mindst 13.000 mand samt reserveenheder, herunder lokalforsvarsenheder omfattende mindst 65.000 mand..... Til tjeneste uden for dækningsstyrken opstilles garnisonstropper".

Ved forsvarslovens gennemførelse reduceredes infanteriet fra 11 til 9 regimenter, og lokalforsvarsbataljonernes antal reduceredes fra 17 til 5. Ved feltartilleriet blev 5 af dets 18 afdelinger lokalforsvarsafdelinger. Ud over de her nævnte reduktioner, der bl.a. førte til, at to infanteriregimenter (Jyske Fodregiment og Feltherrens Fodregiment) blev slået sammen med andre regimenter, og at Jægerkorpset oprettedes (hidtil 18. bataljon), var de organisatoriske ændringer ikke af større betydning. Hærens mobiliseringsstyrke, der inddeltes i 6 brigader - divisionsinddelingen bortfaldt samtidig - blev reduceret ganske kraftigt. Siden blev ved en del af infanteriet indført pansrede mandskabsvogne, og noget feltartilleri blev gjort selvkørende. I 1962 overførtes 10. Luftværnsafdeling (NIKE-batterierne) til Flyvevåbnet.

Forsvarsakademiet var i 1951 flyttet fra Frederiksberg Slot til Frederiksberg tekniske Skole, men flyttede atter i 1957 til Østerbrogades Kaserne og blev helt selvstændig. Akademiets videnskabelige kurser omfattede: Generalstabskursus, Geodætisk Kursus, Våbenteknisk Kursus, Artillerikursus, Ingeniørteknisk Kursus, Telegrafteknisk Kursus og Kursus i overordnet Intendanturtjeneste. I 1962 ændrede Hærens Fenrikskole atter sit navn, denne gang til Hærens Specialofficersskole.

Øversigt
over
regeringer og forsvarsministre
1920-62.

Regeringen C.Th. Zahle Krigsminister P. Munch	til 29/3 1920 " " "
Regeringen M.P. Friis Krigsminister M.P. Friis	til 5/5 1920 " " "
Regeringen N. Neergaard Krigsminister K. Berntzen Krigsminister S. Brorsen	til 23/4 1924 " 9/10 1922 " 23/4 1924
Regeringen Th. Stauning Krigsminister Laust Rasmussen	til 14/12 1926 " " "
Regeringen Th. Madsen-Mygdahl Krigsminister Sv. Brorsen	til 30/4 1929 " " "
Regeringen Th. Stauning Krigsminister Laust Rasmussen Krigsminister H.P. Hansen Krigsminister Th. Stauning Krigsminister Alsing-Andersen Krigsminister Sv. Brorsen	til 3/5 1942 1932 1933 " 4/11 1935 " 1940 " 1945
Regeringen Vilh. Buhl	til 9/11 1942
Regeringen Erik Scavenius	til 30/8 1943
Departementschefstyre	til 5/5 1945
Regeringen Vilh. Buhl Krigsminister O. Bjørn Kraft	til 7/11 1945 " " "
Regeringen Knud Kristensen Krigsminister H. Petersen	til 3/11 1947 " " "
Regeringen Hans Hedtoft Forsvarsminister R. Hansen	til 30/10 1950 " " "
Regeringen Erik Eriksen Forsvarsminister H. Petersen	til 30/9 1953 " " "
Regeringen Hans Hedtoft Forsvarsminister R. Hansen	til 29/1 1955 " 23/5 1956
Regeringen H.C. Hansen Forsvarsminister P. Hansen	til 28/5 1957 " 5/11 1962
Regeringen H.C. Hansen Forsvarsminister Viggo Kampmann	til 19/2 1960 " 3/9 1962
Regeringen Viggo Kampmann	" " "

Oversigt

over

officerer af Hæren, som spillede en mere fremtrædende illegal rolle 1943-45

Hærens chef, generalløjtnant Ebbe Gørtz.

Den lille Generalstab:

Kaptajn Viggo Hjalf
 " S.P. Schjødt-Eriksen
 " T. Ahmfeldt-Møllerup, alle af Generalstabens Kommandoafdeling¹⁾ og stabsafdelingen.
 " M. Amtrup af Generalstabsafdelingen.

Stabens nærmeste hjælpere:

Kaptajn Roar Plough, Generalstabens Operationsafdeling²⁾
 " G.T. Larsen, adjutant ved 1. Feltartilleriregiment³⁾
 " Helge Klint, adjutant hos Generalinspektøren for Artilleriet⁴⁾
 " E.C.T. Jensen, Hærens Flyvertropper⁵⁾
 Lt. af res. E.E. Sivertsen
 Prem.lt. A. Jørgensen
 " H.R. Resner
 " B.B. Larsen

- 1) Død d. 21/3 1945 under luftbombardementet af Shell-huset; arresteret i februar 1945. I marts til maj 1945 erstattedes han af Helge Klint.
- 2) Død d. 14/11 1944 i Porta Westfalica; arresteret i januar 1944.
- 3) I tysk fangenskab januar 1945 til befrielsen.
- 4) Tjenstgjorde januar 1944 - februar 1945 i efterretningstjenestens hovedkontor i Stockholm.
- 5) I tysk fangenskab fra april 1944 til befrielsen.

Lt. af res. E.N. Andersen
 Kaptajn H.J. Pagh, Hærens Flyvertropper
 " E. Giørtz-Behrens "
 Prmlt. V.J. Ubbe
 Kaptajn A. Dahlberg, leder af 0-gruppe I
 " T. Fox " " " II 1)
 " E.P.M.S. Wissum " " " W
 " F.K. Thygesen " " " II, marts til maj 1944.

Efterretningstjenesten:

Oberstløjtnant E. Nordentoft, leder af Generalstabens Efterretningssektion; fra oktober 1943 chef f. hovedkontoret i Stockholm.
 Kaptajn V.L.U. Gyth i Efterretningssektionen; fra september 1943 i Stockholm. Rejste i oktober til London.
 Kaptajn Per Winkel i Efterretningssektionen; fra september 1943 i Stockholm.
 Lt. af res. Sv. Truelsen fra oktober 1943 leder af efterretningstjenesten i Danmark; afgik i maj 1944 over Stockholm til London.
 Kaptajn F.B. Larsen leder af tjenesten i Danmark fra juni til september 1944. Arresteret fra d. 2/9 1944 til befrielsen.

- Kaptajn L.P. Schjødt-Eriksen, leder af tjenesten i Danmark fra september 1944 til befrielsen.
- Prmlt. I. Bruhn-Petersen, leder af Nørrejyske Afsnit fra maj 1944.
- Prmlt. E.G. Tillisch, leder af Midtjyske Afsnit fra maj 1944.
- Prmlt. H. Rodtwilt-Nielsen, leder af Sydjyske Afsnit fra juni 1944.
- Kaptajn P.V. Hammershøj, leder af Sjællandske Afsnit fra juli 1944.
- Prmlt. O. Blixenkron-Møller, leder af Ekspeditions- og Bearbejdningskontoret i København fra juni 1944.

På ledende stillinger i den civile modstandsbevægelse var:

- Kaptajn Vagn Bennike, chef for Jyllands-ledelsen fra april 1944.
- Kaptajn Carl-Gustav Schøler, leder af Regim. I fra marts til maj 1945.
- Oberstløjtn. O.J. Feddersen, leder af Regim. II fra marts 1945.
- Kaptajn K. Kjeldsen, leder af Regim. III april 1944¹⁾
- Prmlt. Iversen, leder af Regim. III juli 1944²⁾
- Kaptajn Aa. Højland-Christensen, leder af Regim. III november 1944
- Kaptajn Harald Buch, leder af Regim. IV sommeren 1944.
- Oberstløjtn. Tage Andersen, leder af Regim. V foråret 1944.
- Kaptajn Poul Riis-Lassen, leder af Regim. V efteråret 1944³⁾
- Oberstløjtn. Einar Tiemroth, leder af Regim. VI april 1944⁴⁾
- Oberstløjtn. C.A. Friis, leder af Regim. VI marts til maj 1945.

- 1) Arresteret i juni 1944.
- 2) Arresteret i oktober 1944.
- 3) Myrdet d. 19. oktober 1945 i Aarhus.
- 4) Arresteret i februar 1945.

Vigtigere kilder

- Erik Rasmussen Politikens Danmarks Historie, bind 13, 1965.
 Militærkommissionen af 1919's beretning og betæn-
 ning, 1922.
 Hærlovene af 1923, 32 og 37.
- S.E.Wissum Hærens Officersskole i Uddannelsen af hærens Linie-
 officerer 1713-1963; 1963.
- Johny Leisner og
Helge Klint: Den 9. april 1940 og hvad der gik forud, 1965.
- Franz Wendt Politikens Danmarks Historie, bind 14; 1966.
- Helge Klint: Efterretningstjenesten og Hærens illegale transport-
 tjeneste 1940-45; 1977.
- M. Amtrup: Hæren efter d. 29. august 1943 i Danmark under Be-
 sættelsen; 1947.
 Kundgørelse for hæren A 1945-50.
 Kundgørelse for forsvaret A og B 1951-62.
- M. Amtrup: Forsvarsakademiet i Uddannelsen af hærens Linieoffi-
 cerer 1713-1963; 1965.